

Секція: Державне управління, самоврядування і державна служба

Шойко Василь Анатолійович

кандидат історичних наук, доцент,

Заступник начальника інституту - головний інженер

Український науково-дослідний інститут цивільного захисту;

доцент кафедри публічного адміністрування

Міжрегіональна Академія управління персоналом

м. Київ, Україна

ДОІНСТИТУЦІЙНИЙ ЕТАП РОЗВИТКУ МЕХАНІЗМІВ ДЕРЖАВНОГО УПРАВЛІННЯ У СФЕРІ ЦИВІЛЬНОГО ЗАХИСТУ

У процесі інституціоналізації механізмів державного управління у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій, в контексті набуття даною сферою різних системних характеристик, властивим цілісним системам, першим значущим та змістовним етапом розвитку механізмів державного управління у сфері цивільного захисту був доінституційний (X ст. до н.е. – XVIII ст. н.е.).

На мою думку, назва цього періоду – «доінституційний», його значна тривалість (майже 5 тисяч років), а, також, верхня часова межа – XVIII століття – є дещо дискусійними. По-перше, найважливішим інститутом громадянського суспільства, створеним для вирішення, серед іншого, проблем усунення військових загроз та надзвичайних ситуацій будь-якого іншого походження виступали найперші держави.

У стародавні часи, вирішення цих проблем було вирішальним фактором появи первинних міст-держав на землях Стародавнього Світу. Це

не прямо, а опосередковано зазначається у відомостях багатьох історичних документів.

Достовірним історичним фактом є те, що найпершими державами було організовано власні механізми роботи органів державної влади. До їх складу входили різні керівні органи, у своїй більшості, одноособові (король, імператор, фараон, хан, цар тощо), які грали роль невід'ємного атрибута державності. Складно уявити, щоб керівні органи державної влади стародавніх та середньовічних держав не виконували один зі своїх прямих обов'язків, а саме не організовували протистояння військовим загрозам, або надзвичайним ситуаціям будь-якого походження [1, с. 15-16].

Власне, так само думає і Н. Клименко, яка справедливо зауважує, що під час усунення наслідків надзвичайних ситуацій державі та її керівним органам належала головна роль.

По-друге, навіть рабовласницькі держави того часу мали таку основну державну інституцію, як армія (військо), яка створювалася спеціально для протистояння озброєним конфліктам.

Сили війська застосовувалися для подолання не лише воєнних загрози, а і народних бунтів, повстань та, як сміливо можна припустити, для усунення наслідків природних лих. Наприклад, українські дослідники розвитку механізмів державного управління у країнах Стародавнього Сходу зауважують, що в деяких країнах – Ассирія, Карфаген, Китай, Межиріччя, Єгипет, Індія – армія перетворилася на основний засіб ефективного державного управління. Тобто, якщо спочатку для вирішення територіальних конфліктів та суперечок в якості рушійної сили використовувалося народне ополчення, то, з плином часу, почали засновуватися наймані підрозділи та військові частини, які стали дієвими засобами зміцнення влади держави та залучалися до вирішення конфліктів як всередині країни, так і ззовні.

По-третє, у найдавніших правових документах, таких як: закони царя Хаммурапі (XVIII ст. до н. е.), Артхашастрі (IV ст. до н. е.), законах Ману (II ст. до н. е.) вже згадуються деякі правові норми стосовно надзвичайних ситуацій та непереборної сили, що мають юридичне значення, як в особистих, так і в публічних відносинах.

Н. Клименко у своїх публікаціях наводить відомості про існування у Стародавній Русі певних організаційних форм діяльності людей, які створювалися для виконання заходів стосовно запобігання та усунення надзвичайних ситуацій і їхніх наслідків, а саме: служби пожежної безпеки, карантинні загони тощо [1].

Поза тим, варто зауважити, що спеціально підготовлені бригади людей намагалися захистити державні землі і навіть цілі регіони шляхом зведення захисних укріплень та споруд, наприклад, підземних комунікацій, ровів, валів, мурів (Великий Китайський мур). Такі заходи дозволяли цивільному населенню та військовим загонам тримати оборону від облоги і нашеств'я ворогів [2].

На мою думку, зазначені факти є достатнім історичним свідченням процесу ранньої інституціоналізації механізмів державного управління та законодавства у сфері захисту населення і територій від надзвичайних ситуацій та їхніх наслідків. У своїй сукупності, це дає вагомі підстави вважати, що ще задовго до XVIII століття механізми державного управління у сфері боротьби з наслідками природних лих, пожеж, бунтів, нападами ворогів тощо мали інституційне підґрунтя.

Література

1. Андреев С. О. Державні системи цивільного захисту: інституціональні засади та проблеми розвитку : монографія / С. О. Андреев ; Нац. акад. держ. упр. При Президентові України. Х. : Тім Пабліш Груп, 2017. С. 432 с.
2. Лещенко О. Я. Трансформація системи цивільного захисту України в умовах сучасних воєнно-політичних конфліктів гібридного типу. Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата політичних наук (доктора філософії) за спеціальністю 21.01.01 – основи національної безпеки держави (політичні науки) – Національний інститут стратегічних досліджень. Київ. 2020. С. 293.